

Suktsessioonilised muutused maapinnasamblike kooslustes

Heli Einberg

Kokkuvõte

Antud töö eesmärgiks on anda ülevaade suktsessioonilistest muutustest maapinnasamblike kooslustes erinevate kliimavöötmete taimkatte tüüpides. Samblikud on võimelised kohastuma väga erinevate keskkonnatingimustega aladel ja kasvavad edukalt nii tundras, kõrbes ja kõrgmägedes.

Suktsessioon on koosluste ja struktuuri vahetus loomuliku arengu käigus. Eristatakse primaarset, sekundaarset ja tsüklilist suktsessiooni.

Primaarse suktsessioon algab pioneerliigi asustamisega taimestikuvabale pinnale. Ariidsetel aladel on pioneerliigiks tsüanobakter, temale järgnevad samblikud, samblad ja kõrgemad taimed. Tundra on pioneerliigiks koorija tallusega samblikud, mis on ka dominantsemad põhjapoolsetel aladel, hilissuktsessioonis on dominantsed põõsja kasvuvormiga samblikud, näiteks perekonnast *Stereocaulon* ja *Cladina*.

Sekundaarne suktsessioon on seotud häiringutega. Sekundaarne suktsessioon on laialt levinud, selle käigus võib hävida osa kooslusest kui ka kogu taimestik. Põhilisteks häiringuteks on põlengud, tallumine ja karjatamine, erosioon või aastaajalised muutused. Taigas esinevate kolooniate taastumine pärast tulekahju kestab aastakümneid, tüüpiline koosluste suktsessioonirida on paljas muld, kooriksamblike staadium, põõsassamblike staadium, esimene põdrasambliku staadium ja teine põdrasambliku staadium. Häiringud üldiselt vähendavad liigirikkust ja ohtrust, intensiivsed häiringud mõjuvad kasvupinnale isegi hävitavalt. Häiringud on aga väga tähtsad koosluste suktsessioonilistele muutustele ja võivad kaasa aidata ka näiteks samblikele elupaikade loomisele. Niitude karjatamine on samblikele mõnevõrra positiivne häiring, kuna see vähendab konkurentsi soontaimedega ja loob samblikele mikroelupaiku.

Tsükliline suktsessioon on ka seotud häiringutega, eriti erosiooniga. Erodeeritud paljast pinda võib koloniseerida sama või uus liik, taaskoloniseerimine toimub levitistega kõrvalistelt aladelt või samalt alalt näiteks eoste või tallusefragmentide abil.

Successional changes in terricolous lichen communities

Heli Einberg

Summary

The aim of current paper is to give overview of successional changes in terricolous lichen communities in different climate zones and types of vegetation cover. Lichens are able to adapt in places with very different environmental conditions, they grow successfully in tundra, desserts and high mountains.

Succession is a natural change in community structure over time. Primary, secondary and cyclic succession is defined.

Primary succession starts with colonisation of the pioneer species on bare soil or sand. In arid climate the first colonizer is usually cyanobacteria, followed by lichens, mosses and higher plants. In tundra and taiga, the pioneer species are usually crustose lichens, in late successional stage, the fruticose species become dominant, for example species from genus *Stereocaulon* and *Cladina*.

Secondary succession is involved with disturbances. Secondary succession is widespread and the disturbances can destroy all the species in the community. The main disturbances are wildfires, grazing, trampling, erosion or seasonal changes. In boreal forests the recovery of community after wildfire could last decades: first is stage of bare soil, then crustose lichens colonize the bare soil, thereafter follows first reindeer lichen stage and the second reindeer lichen stage. Disturbances mainly reduce species richness and abundance; intensive disturbances have more destructive effect on vegetation. On the other hand, disturbances are important factors that create various microhabitats. Grazing also creates microhabitats for lichens, which are especially important for lichens in alvars.

Cyclic succession is also caused by disturbances, especially erosion. Eroded surfaces can be recolonized or colonized by the same species, that was there before or by new species from places nearby.